

บทสรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารทั้งสามคือ เนื้อหา ผู้ส่งสาร และผู้รับสารแล้วนั้น ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงทั้งสามองค์ประกอบเข้าด้วยกันเพื่ออธิบายการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชนได้ดังนี้

1. การสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจของสื่อมวลชน

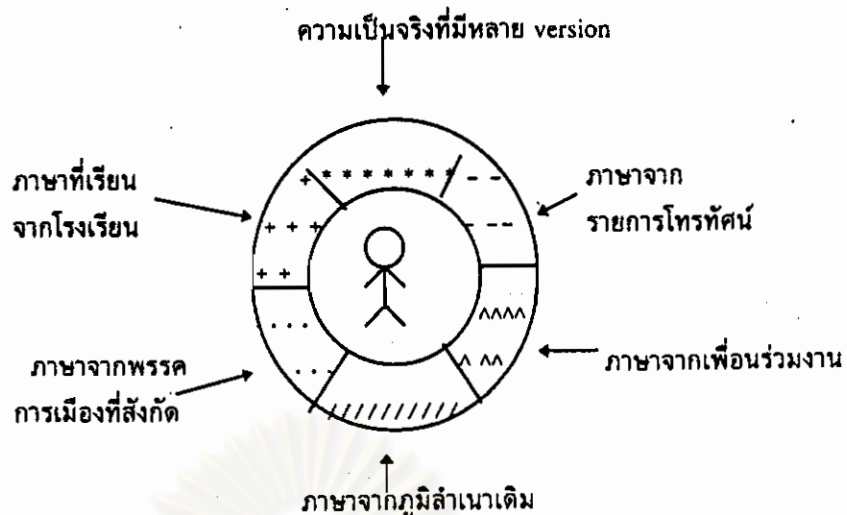
วีรบุรุษ (hero) ในความหมายของบรูสทินนั้นเป็นวีรบุรุษในแบบดั้งเดิมที่ประกอบไปด้วยคุณสมบัติของความกล้าหาญ ความสามารถที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากบุคคลอื่น ๆ เป็นเวลายาวนาน แต่ในปัจจุบันวีรบุรุษจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการปรากฏตัวในสื่อมวลชนให้บุคคลทั่ว ๆ ไปได้รับรู้ และถูกขนานนามว่าเป็น “วีรบุรุษ” และวีรบุรุษเริ่มมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบในเรื่องของการเผยแพร่ (โดยสื่อมวลชน) เข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในสมัยก่อนผู้ที่เป็นวีรบุรุษมักจะเป็น นักรบ ผู้นำศาสนา (เป็นผู้ที่กระทำสิ่งที่มีความยิ่งใหญ่) แต่ในปัจจุบันจะพบว่ามีรูปแบบของวีรบุรุษเกิดขึ้นใหม่มากมาย เช่น นักกีฬา ดาราภาพยนตร์ หรือนางงาม เป็นต้น วีรบุรุษแบบใหม่นี้เกิดขึ้นทุกวันในโลกที่สื่อมีอิทธิพลต่อคนในสังคมยิ่ง แม้กระทั่งวีรบุรุษในแบบดั้งเดิมของบรูสทินนั้นก็ถูกลดคุณค่าเป็นเพียงแค่ผู้มีชื่อเสียง (celebrity) เมื่อมีการปรากฏตัวทางสื่อมวลชน เช่นผู้นำประเทศ หรือกษัตริย์ในบางประเทศ และวีรบุรุษในรูปแบบของผู้มีชื่อเสียงก็เกิดขึ้นในโลกที่มีสื่อมวลชนเป็นสื่อกลาง ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏในสื่อมวลชนถูกทำให้เป็นที่น่าสนใจทั้งสิ้น วีรบุรุษในแบบใหม่จำนวนมากถูกค้นพบโดยสื่อมวลชน และถูกกล่าวถึงว่า “เขาเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด” (He is the greatest! ซึ่งคำนี้จะหมายถึงผู้ที่เป็นวีรบุรุษจริง ๆ) แทบทุกคนที่มีชื่อเสียงจากการปรากฏตัวในสื่อมวลชนด้วยคำว่า “ที่สุด” เช่น “ดีที่สุด”, “โชคดีที่สุด”, “แปลกที่สุด”, “ตื่นเต้นที่สุด” เป็นต้น แต่ในเนื้อหาที่ถูกนำเสนอกลับเป็นแค่เรื่องที่ธรรมดาเท่านั้นเอง (Boorstin ,1964) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีนี้คือภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางสาวไทยที่สามารถพิชิตตำแหน่งนางงามจักรวาลได้ในปี 2531 ทำให้สื่อมวลชนสาขาต่าง ๆ นำเสนอเรื่องของเธอด้วยคำว่า “ผู้หญิงที่สวยงามที่สุดในโลก” ดังนั้นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการนำเสนอจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาไม่ว่าจะโดยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

ภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ เป็นการสร้างวีรบุรุษอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอ โดยกระบวนการเดิมวีรบุรุษจะกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงได้โดยสื่อมวลชน ในขณะที่ยุคปัจจุบันกระบวนการนี้ดูจะกลับหัวกลับหางกันกล่าวคือ สื่อมวลชนก็มีกระบวนการสร้าง

ผู้ที่มีชื่อเสียงให้กลายเป็นวีรบุรุษได้เช่นกัน ในกรณีศึกษาทั้งสองกรณีคือหนู เชิญยิ้มซึ่งเป็นผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนในระดับเบาและสุริยัน คักดีโธสงซึ่งเป็นผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนระดับรุนแรงนั้นเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในวงการสื่อมวลชนอยู่แล้ว และเมื่อถูกนำเสนอในประเด็นที่มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร คือความประพฤติเบี่ยงเบนและการกลับใจนั้นเป็นอุทาหรณ์ และตัวอย่างที่จะป้องกันและแก้ไขการกระทำผิดหรือมีความประพฤติเบี่ยงเบนให้กับบุคคลอื่น ทำให้ภาพลักษณ์ของบุคคลทั้งสองที่ปรากฏต่อสังคมนั้นกลายเป็นภาพของผู้ที่เป็นแบบอย่าง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม คุณค่าที่สื่อมวลชนให้กับประเด็นและตัวบุคคลนั้นทำให้ผู้ถูกนำเสนอกลายเป็นวีรบุรุษอีกรูปแบบหนึ่งคือแบบผู้ร้ายกลับใจ และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการนำเสนอโดยใช้วิธีการและกลยุทธ์ต่าง ๆ นั้น ทำให้ภาพของบุคคลที่ปรากฏขึ้นเป็นภาพในทางบวก และถือเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษในแบบผู้ร้ายกลับใจนั่นเอง

เมื่อสื่อมวลชนมีอิทธิพลในการสร้างจิตสำนึกให้กับสังคม ดังนั้นการสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจให้เกิดขึ้นในการนำเสนอผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนที่กลับใจได้แล้วนั้น จะทำให้สังคมยอมรับบุคคลในรูปแบบนี้มากขึ้น ส่วนหนึ่งอาจยึดถือพฤติกรรมในอดีตเป็นแบบอย่าง ส่วนหนึ่งอาจยึดถือพฤติกรรมการกลับใจเป็นแบบอย่าง และอีกส่วนหนึ่งอาจยึดถือความมีชื่อเสียงเป็นแบบอย่าง ซึ่งจากผลการวิจัยผู้รับสารก็พบว่าแม้ว่าผู้รับสารจะมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายในการนำเสนอว่าเพื่อต้องการให้ผู้รับสารยึดถือพฤติกรรมการกลับใจเป็นแบบอย่าง แต่อย่างไรก็ตามผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดก็ยังเห็นถึงผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้นได้จากการนำเสนออีกสองประการ (คือผู้รับสารบางคนอาจยึดเอาพฤติกรรมเบี่ยงเบน และความมีชื่อเสียงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต) ด้วย ดังนั้นผลที่อาจเกิดตามมาจากการนำเสนอเช่นนั้นเป็นไปได้ทั้งดีและร้าย ซึ่งแม้ว่าในแง่มุมหนึ่งประเด็นเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ทางอ้อมสำหรับการดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องของคนในสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็อาจจะมีแง่มุมที่ทำร้ายสังคมได้เช่นกัน และปฏิกิริยาของผู้รับสารจะแสดงให้เห็นท่าทีของผู้รับสารต่อการนำเสนอประเด็นนี้นั่นเอง

ในปัจจุบันผู้ที่ปรากฏตัวในสื่อมวลชนนั้นจะได้รับความสนใจจากผู้คนที่เปิดรับสื่อในขณะเดียวกันนับเป็นจำนวนมากมายมหาศาล และภาพที่ปรากฏในสื่อมวลชนนั้นจะเป็นภาพที่ถูกเลือกสรร ถูกตัดต่อ ถูกตกแต่งแล้วทั้งสิ้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) หรือตามแนวคิดเรื่องความเป็นจริงของ De Saussure ที่ได้กล่าวสรุปเอาไว้ว่า ในขณะที่ “ความเป็นจริง” เวดล้อมตัวบุคคลนั้นมีอยู่หลาย version วิธีการที่ภาษาแต่ละรูปแบบเลือกเอามาใช้จะเป็นตัวนำทางให้คนแต่ละกลุ่ม เข้าสู่ความเป็นจริงในแต่ละ version ดังที่แสดงอยู่ในภาพ

หากนำเอาแนวคิดของ De Saussure มาเปรียบเทียบกับบรรดารายการโทรทัศน์ และนิตยสารที่ลงเรื่องราวเกี่ยวกับ “ผู้ร้ายกลับใจ” ก็อาจจะหมายความว่าสื่อมวลชนได้วาดภาพแห่งความเป็นจริงของ “วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ” เหล่านี้ขึ้นมา และเมื่อได้ทำการถ่ายทอดเผยแพร่ข่าวสารในรูปแบบของภาษา ก็หมายความว่าสื่อเหล่านี้ได้นำพาผู้รับสารให้เข้าสู่ “ความเป็นจริงที่เกี่ยวกับผู้ร้ายกลับใจ” ใน version ที่ผู้ส่งสารต้องการ ด้วยเหตุนี้ทุกครั้งที่เรารับรู้ความเป็นจริงจึงต้องตระหนักว่าเป็นความจริงที่ถูกเลือกสรรแล้วทั้งสิ้น (Selective reality) (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) ดังนั้นภาพของผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชนอาจกล่าวได้ว่าเป็นภาพที่สร้างขึ้นมาจากมุมมองใดมุมมองหนึ่งก็ได้ ซึ่งภาพที่ถูกสร้างขึ้นอาจด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามจะสะท้อนให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของบุคคลซึ่งเป็นการสร้าง “ความเป็นจริง” เพียงด้านใดด้านหนึ่งในการนำเสนอเท่านั้น ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าภาพลักษณ์ที่พบในการนำเสนออันเป็นภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจนี้ มีคุณลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้ที่อยู่ชีวิตและอุปสรรคในชีวิตที่ผ่านมาจนประสบความสำเร็จ
2. เป็นตัวอย่างและบทเรียนสำหรับบุคคลอื่น
3. เป็นประเด็นที่มีประโยชน์ต่อผู้รับสาร
4. เป็นบุคคลที่ควรให้การยอมรับและให้โอกาสในการกลับใจ

เมื่อกล่าวโดยสรุปอีกครั้งหนึ่งจากแนวคิดของ De Saussure สามารถนำมาประยุกต์กับกรณีของสื่อมวลชนซึ่งนำเสนอผู้ร้ายกลับใจว่า ในขั้นตอนแรกสื่อมวลชนได้สร้างความเป็นจริงของกลุ่มบุคคลประเภทหนึ่งขึ้นมาที่ไม่ใช่คนต้อยตืดเดียว ไม่ใช่คนร้ายอย่างเดียว แต่เป็น “ผู้ร้ายที่กลับใจมาเป็นคนดี” ซึ่งในขั้นตอนนี้เน้นการวิจัยพบว่าผู้ส่งสารมีการเข้ารหัสด้วยวิธีการและกลยุทธ์ต่างๆ ในการเปิดประเด็นและปิดประเด็นเพื่อผลิตความเป็นจริงดังกล่าว และหลังจากขั้นตอนของการสร้างความเป็นจริงแล้ว ขั้นตอนที่สองก็คือการเผยแพร่ถ่ายทอด “ความเป็นจริง version ที่บรรดารายการต่างๆ ในสื่อมวลชนสร้างขึ้น” ให้แก่กลุ่มผู้รับสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น

โทรทัศน์ นิตยสารและหนังสือพิมพ์ หากกระบวนการสร้างและการถ่ายทอดนี้ประสบความสำเร็จ (กระบวนการ encoding เหมือนกับ decoding) ก็จะทำให้เกิดระบบความหมายร่วม (Shared meaning) ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร (หรืออาจจะกล่าวว่าผู้ส่งสารสามารถทำให้ผู้รับสารมาร่วม shared “รับรู้” ความหมายเดียวกับที่ผู้ส่งสารต้องการ (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) และจากผลการวิจัยก็เป็นเครื่องยืนยันความสำเร็จในการสร้างความหมายร่วมระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เนื่องจากผู้รับสารจากงานวิจัยนี้ก็สามารถ “รับรู้” ความหมายเดียวกับที่ผู้ส่งสารต้องการได้

ตามแนวคิดของเรื่องการใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างและถ่ายทอดความเป็นจริงของ De Saussure ทำให้เห็นถึง “ความหมาย” ที่ภาษาได้ “กลั่น” (generate) ออกมาได้อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถนำมาอธิบายเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจได้เป็นอย่างดี ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้ยกตัวอย่างของวิธีการที่ภาษาสามารถกลั่นความหมายออกมาได้ในลักษณะต่างๆ ซึ่งเมื่อนำผลการวิจัยที่ได้มาตรวจสอบดูตามแนวคิดของ De Saussure จะพบว่าภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจนั้น ได้ถูกอธิบายว่าในสังคมนั้นย่อมมีทั้งคนดีและคนชั่วอยู่ปะปนกัน หรือสังคมเราต้องมีทั้งความดีและความชั่วอยู่ร่วมกัน ดังที่กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่อง System of relationship ของ De Saussure ว่าได้แก่การอธิบายว่าทุกระบบจำเป็นต้องมีองค์ประกอบย่อยที่ต่างสัมพันธ์กัน ตัวอย่างเช่นคำอธิบายที่ได้ขึ้นกันบ่อยจนกลายเป็นสามัญสำนึกคือ “โลกเรานี้ทุกอย่างต้องมีคู่กัน (relation) หญิงต้องคู่กับชาย ชาวต้องคู่กับดำ

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าผู้ส่งสารได้ใช้หลักการเรื่อง “จุดร่วม/ความคล้ายคลึง กับ จุดต่าง/ความแตกต่าง” (Similarity and Difference) ของ De Saussure ด้วยเช่นกัน คือ “วีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ” ที่สื่อมวลชนหยิบมานำเสนอนั้นมีจุดร่วมเหมือนผู้เบี่ยงเบนคนอื่น ๆ คือทำผิดเหมือนกัน แต่มีจุดต่างจากผู้เบี่ยงเบนทั่วไป คือมีการกลับใจนั่นเอง

จากการสร้าง “ความหมาย” หรือภาพลักษณ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังเห็นว่าเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อมวลชนนั้นเป็นการให้สถานภาพผู้ร้ายกลับใจแบบที่อยู่ค่อนข้าง “คนดี” มากกว่าคนเลว ซึ่งเป็นผลมาจากอำนาจของสื่อมวลชนที่สามารถจะใช้ภาษาของตนเองในการให้สถานภาพ (status conferral) อันจะมีผลทำให้ความเป็นจริงที่เกี่ยวกับบุคคลหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปได้ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากภาพที่แสดงถึงสถานภาพของผู้ร้ายกลับใจที่อยู่ระหว่างขั้วของ “คนดี” และ “ผู้ร้าย”

จะเห็นได้ว่าผลของการกลับใจนั้นทำให้ “ผู้ร้าย” ซึ่งมีสถานภาพอยู่ทางขั้วด้านขวาสุดเปลี่ยนตำแหน่งไปอยู่ทางด้านของ “คนดี” ได้ แสดงว่าสถานภาพของ “ผู้ร้ายกลับใจ” นั้นจะถูกนับได้ว่าอยู่ในข้างของคนดีเช่นกัน ผลการวิจัยทัศนคติของผู้ส่งสาร และความคิดเห็นของผู้รับสารนั้นสอดคล้องกับข้อสรุปนี้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อผู้ส่งสารเองก็มีทัศนคติต่อผู้ร้ายกลับใจในทางบวกและเห็นว่าผู้ร้ายกลับใจก็เป็นคนดีอีกแบบหนึ่งเหมือนกัน และผู้รับสารโดยส่วนใหญ่ก็จะให้คุณค่ากับผู้ร้ายกลับใจอย่างมากด้วยเช่นกัน และยอมรับ “การกลับใจ” มากกว่า “ความเป็น “ผู้ร้าย” ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าสถานภาพของผู้ร้ายกลับใจไม่ได้อยู่ด้านขั้วของผู้ร้ายอีกต่อไป หากแต่ถูกจัดเข้าไปในขั้วของคนดีอย่างแน่นอน

ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่าคนดีแบบที่ทำดีมาตลอดแล้วพลาดไปทำผิดสักครั้งจะมีสถานภาพอยู่ตรงไหนของเส้นตรงนี้ ซึ่งคงจะอยู่ในตำแหน่งที่เอียงไปทางด้านของ “ผู้ร้าย” เป็นแน่ และถ้าคนดีที่พลาดไปทำชั่วนี้เกิดสำนึกและกลับใจขึ้นมาได้ คงไม่ต้องกล่าวถึงว่าพวกเขาจะได้กลับไปตำแหน่ง “คนดี” เหมือนเช่นเดิม พวกเขาอาจจะเปลี่ยนตำแหน่งกลับไปด้านขั้วคนดีได้ไม่เท่ากับ “ผู้ร้ายกลับใจ” ด้วยซ้ำไป

ในปัจจุบันประเด็นของผู้ร้ายกลับใจยังคงถูกนำเสนอเป็นครั้งคราวแม้จะไม่ปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งนัก แต่ทั้งนี้เพราะการนำเสนอของสื่อมวลชนมักจะเป็น current issues ซึ่งประเด็นของผู้ร้ายกลับใจนั้นอาจจะถูกนำเสนอในแง่มุมที่หลากหลายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีศึกษาของผู้วิจัย คือ คุณ หนู เชิญยิ้ม และคุณสุริยัน ศักดิ์ไธสง ซึ่งถูกนำเสนอครั้งแล้วครั้งเล่าในแง่มุมที่ต่างกันไป และนอกเหนือจากสถานภาพของ “ผู้ร้ายกลับใจ” ที่สื่อมวลชนได้ให้กับคนทั้งคู่แล้ว สื่อมวลชนยังได้นำเสนอความเป็นจริงด้านอื่นๆของทั้งคู่ด้วย เช่น “ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องมือปืน” โดยเฉพาะประเด็นของคุณสุริยัน ศักดิ์ไธสงก็ยังคงถูกหยิบยกขึ้นมาแนะนำเสนอได้อีกหลายครั้ง เนื่องจากยังมีอีกหลายแง่มุมที่ยังไม่ได้ถูกเปิดเผยต่อสาธารณชนนั่นเอง ดังจะเห็นได้ว่าคุณสุริยัน กลายมาเป็นผู้มีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้นเมื่อเรื่องราวที่เขาเขียนถูกนำไปสร้างเป็นภาพยนตร์ และทุกสื่อก็หันมาให้ความสนใจในการ reproduction เรื่องราวของบุคคลนี้อีก ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเพิ่ม “ความดัง” ให้กับเขาโดยอัตโนมัติ และจะหมายถึง “กระแสเรื่องภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ” จะยิ่งถูกทำให้ชัดเจนมากขึ้นในสังคม

ผู้วิจัยได้คำตอบจากการวิจัยที่ว่าเพราะเหตุใดสื่อมวลชนจึงใช้รูปแบบของ “ผู้ร้ายกลับใจ” ในการนำเสนอ “วีรบุรุษ” แทนที่จะเป็นการนำเสนอวีรบุรุษแบบคนดี นั่นก็คือการสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษในแบบของผู้ร้ายกลับใจ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยอาชญากร อาชญากรรมที่ดูเหมือนว่านับวันจะมากขึ้นนั่นเอง ดังนั้นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้โดยประสบการณ์ที่ผ่านสื่อนี้เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพสังคมที่กำลังเสื่อมทรามลงให้ดีขึ้นได้ โดยการนำเอาผู้ที่เคยมีประสบการณ์ตรงในการกระทำผิดมาเปิดเผยถึงผลเสียที่เกิดจากการกระทำผิดนั้น หนึ่งคือการป้องกันหรือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในสังคมในการกระทำผิดในระดับหนึ่ง และการนำผู้ที่กลับใจแล้วมานำเสนอนั้นทำให้เกิดผลในการยอมรับผู้ที่เคยกระทำผิดและกลับใจได้นั่นเอง เป็นประโยชน์อีกประการหนึ่งในการลดจำนวนของผู้ที่กระทำผิดลงและเป็นการเพิ่มจำนวนของพลเมืองดีให้มากขึ้นในสังคมจากการโน้มน้าวให้ผู้รับสารเห็นถึงความจำเป็นในการยอมรับและให้โอกาสกับผู้กระทำผิดที่สำนึกตัวได้ ดังนั้นการนำเสนอผู้มีความประพฤติเปี่ยมเบนที่กลับใจได้แล้วนั้น นอกจากจะเป็นการให้ความรู้ที่แปลกใหม่แล้วยังเป็นการนำเสนอที่มีประโยชน์ต่อสังคมอีกด้วย และยังส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ของบุคคลที่ปรากฏในการนำเสนอ เนื่องจากภาพที่เกิดจากการนำเสนอนั้นเป็นภาพทางด้านบวกมากกว่าภาพทางด้านลบนั่นเอง

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ

ปัจจัยระดับต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจนั้น ได้แก่

1. คุณสมบัติของตัวบุคคล

จะเห็นได้ว่าบุคคลที่ถูกเลือกมานั้นมีคุณสมบัติประการหนึ่งร่วมกันคือ เป็น “ผู้มีชื่อเสียง” ในระดับหนึ่งอยู่แล้ว ซึ่งทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป โดยเฉพาะเมื่อรายการเหล่านี้ นำเอา “ความเป็นจริง” ในอีกด้านหนึ่งที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนดังเหล่านี้มาเปิดเผย ซึ่งจะทำให้เรื่องราวที่มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ดังนั้นตัวบุคคลจึงเป็นปัจจัยหนึ่งในการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ

2. การแข่งขันภายในสื่อ

ปัจจุบันนี้รายการประเภททอล์คโชว์มีการแข่งขันกันสูงมาก ดังนั้นสิ่งที่ทุกรายการจะต้องแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดก็คือ การแสวงหา “จุดขาย” ซึ่งเป็นความเป็นจริงด้านหนึ่งของบุคคลนั้นในแบบที่แตกต่างกันออกไป เพื่อตอบสนองความต้องการอยากรู้ อยากเห็นของผู้รับสารนั่นเอง ซึ่งกลยุทธ์การเลือกประเด็นที่อ่อนไหวดังกล่าว ก็เป็นจุดขายที่ดีได้อย่างหนึ่ง แม้ว่าจะมีความเสี่ยงเนื่องจากประเด็นที่เลือกขึ้นมาเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวก็ตาม แต่หลักการทั่วไปของสื่อมวลชนก็คือ ทำให้เป็นที่กล่าวขาน ถึงแม้จะในทางดีหรือทางร้ายก็ยังดีกว่าถูกหลงลืมหรือมองข้ามไป

3. ค่านิยมในเรื่องของการให้อภัย

ค่านิยมเรื่อง “การให้อภัย” “การอโหสิให้แก่ผู้ที่กลับใจ” ที่เป็นค่านิยมหลักของสังคมไทยที่มีความชอบธรรมมาตั้งแต่กรณีของพระพุทธเจ้ากับองคุลิมาล ค่านิยมดังกล่าวเป็นปัจจัยหลักที่เป็นรากฐานสนับสนุนให้เกิดการนำเสนอภาพของ “ผู้ร้ายกลับใจ” ในรูปแบบของวีรบุรุษผ่านสื่อมวลชนได้อย่างดี และจากผลการวิจัยนั้นก็สามารถยืนยันได้ว่าค่านิยมเรื่องการให้อภัยเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้ส่งสารตีงมาเป็นความชอบธรรมในการนำเสนอผู้ร้ายกลับใจ ซึ่งผู้วิจัยได้พบว่าทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารเองได้ซึมซับเอาค่านิยมนี้เข้าไปในจิตใจ รวมทั้งยอมรับการนำเสนอผู้ร้ายกลับใจโดยอัตโนมัติบนค่านิยมนี้เอง

4. หลักการนำเสนอ

หลักการนำเสนอเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อการเลือกนำเสนอผู้ร้ายกลับใจ ซึ่งรายการทอล์คโชว์มักจะมีหลักการนำเสนอบุคคลที่อยู่ในความสนใจของสังคม และเบื้องหลังชีวิตของบุคคลต่างๆ ในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร เช่นรายการสีท่มสแควร์ และรายการละครแห่งชีวิต ซึ่งนำเสนอบุคคลบนหลักเกณฑ์นี้ ดังนั้นจึงพบว่าวิธีการนำเสนอบนหลักการเช่นนี้นั้นจะสามารถสร้างภาพลักษณ์ของวีรบุรุษได้ โดยอยู่ภายใต้การทำหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนด้วย

3. การเข้ารหัสของผู้ส่งสารและการถอดรหัสของผู้รับสาร

(ก) การเข้ารหัสของผู้ส่งสาร

การเข้ารหัสของผู้ส่งสารในการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจ นั้นเป็นไปอย่างเข้มงวดโดยผ่านการใช้กลยุทธ์และวิธีการต่างๆ เพื่อวางกรอบที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารถอดรหัสได้ตรงตามนั้น ดังนั้นผู้เข้ารหัสทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ผู้เขียนบท ผู้กำกับรายการ ผู้ตัดต่อ และพิธีกร ล้วนมีบทบาทสำคัญในการเข้ารหัสทั้งสิ้น และรายการที่นำเสนอผู้ร้ายกลับใจในลักษณะนี้จะมีผู้เข้ารหัสที่มีความชำนาญในการนำเสนอ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้ส่งสารที่ได้ศึกษานั้น เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานที่ต้องใช้ความระมัดระวังและความรอบคอบสูงทั้งสิ้น ตั้งแต่ผู้เขียนบท ผู้กำกับรายการ พิธีกร และผู้ตัดต่อ หรืออาจเรียกได้ว่าพวกเขาล้วนเป็น “มืออาชีพ” ทั้งนี้ ซึ่งรหัสของผู้ส่งสารที่ปรากฏในการนำเสนอภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจนั้น เป็นการวางตำแหน่งของผู้ร้ายกลับใจไว้อย่างมีน้ำหนักไปทางคนดี รวมทั้งรหัสของการให้ออกาส และให้อภัยนั้นก็ยังเป็นบทสรุปที่สำคัญของรายการแม้ว่าจะมีระดับที่ต่างกันระหว่างระดับความผิดที่เคยทำก็ตาม

ผู้ส่งสารซึ่งทำหน้าที่ต่างๆ ในกระบวนการผลิตนั้น ได้ทำหน้าที่ด้วยความระมัดระวังและรอบคอบเป็นอย่างมาก เนื่องจากประเด็นของผู้ร้ายกลับใจนั้นเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหว และหมิ่นเหม่ต่อศีลธรรมอันดีงามเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผลการวิจัยพบว่าผู้ส่งสารมีวิธีการควบคุมกระบวนการผลิตอย่างเข้มงวด ดังจะเห็นได้ว่าผู้ส่งสารพยายามที่จะปิดช่องทางที่จะทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิดได้อย่างเหนียวแน่นโดยการใช้กลยุทธ์และวิธีการนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ที่ได้ปรากฏในเนื้อหา เช่น การชี้แจงเพื่อให้ทราบถึงจุดมุ่งหมายในการนำเสนอทั้งตอนต้นรายการ และจบรายการ การใช้คำบรรยายได้ภาพ การใช้ตัวอักษรสีเข้ม เป็นต้น และผู้ส่งสารเองก็มีความเชื่อมั่นในประสิทธิภาพของกระบวนการเข้ารหัสของตนเองเป็นอย่างมากว่าจะส่งแต่ผลดีไปยังผู้รับสาร ซึ่งจะเห็นได้จากความคาดหวังต่อผู้รับสารที่เป็นไปในทางบวกว่าผู้รับสารจะได้รับประโยชน์ต่างๆ จากการนำเสนอ เช่น เป็นกลไกป้องกันการทำชั่วและส่งเสริมการทำดี ใช้ความชั่วที่ดูเป็นอันตรายมานำเสนอให้เป็นประโยชน์ เป็นต้น และเมื่อเกิดปฏิกิริยาในทางลบของผู้รับสารต่อการนำเสนอ ผู้ส่งสารก็ได้ใช้วิธีการตอกย้ำจุดมุ่งหมายของการส่งสารโดยผ่านสื่ออื่นๆ ที่มีอยู่ เช่น รายการสี่มุมสแควร์ ที่ได้ชี้แจงจุดมุ่งหมายของรายการในการนำเสนอประเด็นของสุริยันผ่านนิตยสารวาไรตี้ซึ่งเป็นนิตยสารในเครือเดียวกัน หรือ ผู้ส่งสารรายการเปิดอก ซึ่งได้ตอกย้ำจุดมุ่งหมายในการนำเสนออีกครั้งเมื่อเกิดเสียงตอบรับในทางลบต่อรายการ โดยผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ที่ทำหน้าที่สะท้อนปฏิกิริยาของผู้รับสารต่อการนำเสนอของสื่อมวลชนนั่นเอง

ตามทัศนะของ Hall ที่มีต่อผู้ส่งสารนั้น ผู้ส่งสารไม่ได้เป็นเพียงผู้ทำหน้าที่ส่งข่าวสารเท่านั้น (transmit) หากทว่าได้ทำหน้าที่ “เข้ารหัส” (encode) ข่าวสารที่ส่งไปให้ด้วย ดังนั้นเมื่อเวลาที่ผู้ส่งสารได้ “ส่งสาร” ถึงผู้รับนั้น เขาได้ทำงาน 2 อย่างไปพร้อม ๆ กัน คืออย่างแรกที่เขาส่งไปถึง “ข่าวสาร” และอีกอย่างหนึ่งคือ “การติดตั้งรหัสการถอดรหัสความหมายจากสาร” ให้แก่ผู้รับด้วย ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ส่งสารได้ทำการส่งเนื้อหาเรื่อง “ผู้ร้ายกลับใจ” ไปยังผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกันก็ได้ทำการส่ง “ประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำเสนอ และทำที่ที่ควรจะมีต่อผู้ร้ายกลับใจ” ซึ่งเป็นการติดตั้งรหัสการถอดรหัสความหมายจากสารไปด้วยนั่นเอง

แม้ว่าจะมีช่องว่างด้านความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารอยู่เสมอ กล่าวคือผู้รับสารจะไม่สามารถถอดรหัสความหมายออกได้ถูกต้องทุกประการตามที่ผู้ส่งต้องการ แต่ Hall ก็เห็นว่า สำหรับเรื่อง “ความหมายหลัก ๆ หรือใจความสำคัญ” แล้ว ผู้รับสารจะสามารถถอดรหัสตามที่ผู้ส่งสารได้ใส่รหัสเอาไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อภาษา สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่ออื่น ๆ ก็ตาม (ถ้าไม่เป็นไปตามหลักการนี้มนุษย์เราจะสื่อสารกันไม่รู้เรื่องเป็นแน่) Hall ให้คำอธิบายว่าเป็นเพราะเวลาที่ผู้ชมนั่งดูภาพหน้าจอจากโทรทัศน์นั้น เขาไม่ได้ตีความจากภาพหน้าจอเท่านั้น แต่ในกระบวนการรับสาร ผู้ชมได้เรียนรู้ (หรือได้รับการติดตั้ง) รหัสที่มีอยู่ไปด้วย ตัวอย่างเช่นในการดูรายการสี่มุมสแควร์ เด็ก ๆ ที่นั่งดูอยู่จะได้เรียนรหัสความหมายว่า ถ้าคนทำผิดแล้ว เกิดสำนึกผิด คนอื่นก็ควรจะให้อภัย ถ้าผู้กระทำผิดกลับใจก็ยิ่งนำให้อภัยมากยิ่งขึ้น และถ้ากลับเนื้อกลับตัวพิสูจน์ตัวเองว่าเป็นคนดีแล้ว ก็ยิ่งน่าจะให้อภัยมากที่สุด และหากผู้กระทำผิดนั้นกล้าหาญที่จะนำเอาเรื่องราวของตนเองมาเปิดเผยเป็นบทเรียน สังคมควรจะปิดป้าย “วีรบุรุษ” ให้ไปได้เลย เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2539)

จากการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารเห็นว่ามีความเหนียวแน่นเพียงพอในการชี้้นำให้ผู้รับสารถอดรหัสหรือแปลความหมายได้ตรงตามที่ผู้ส่งสารตั้งใจไว้ ทำให้ผู้ส่งสารมีความเชื่อมั่นในกระบวนการเข้ารหัสของตนเองเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าผู้ส่งสารในรายการที่ได้ทำการวิเคราะห์นั้นล้วนแต่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาเป็นเวลานานทั้งสิ้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่าผู้ส่งสารเหล่านี้ล้วนแต่เป็นมืออาชีพทั้งสิ้น ซึ่งคุ้นเคยกับการทำงานที่ต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำเสนอเช่นนี้เป็นอย่างดี และประสบการณ์ในการทำงานของผู้ส่งสารเหล่านี้ถือเป็นเครื่องกลั่นกรองผลงานที่มีความละเอียดสูงแบบที่ไม่ละเอียดในรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปได้เลย ตัวอย่างเช่นพิธีกรรายการละครแห่งชีวิต ซึ่งได้แก่คุณติลก ทองวัฒนา และคุณอัจฉราพรรณ โปบุลย์สุวรรณ ถือว่าเป็นพิธีกรที่คร่ำหวอดอยู่ในวงการสื่อมวลชนมานานนับ 10 ปี และคุ้นเคยกับงานทอล์กโชว์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้ส่งสารคนอื่น ๆ เช่นคุณบำเพ็ญ ชำนิบรรณาการ ผู้กำกับรายการเปิดอก หรือคุณรุ่งรัตน์ นาคสุริยะ ผู้เขียนบทรายการสี่มุมสแควร์ ซึ่งมีอายุการทำงานมาเกือบ 10 ปี จะเห็นได้ว่าบุคคลเหล่านี้ล้วนมีอายุการ

ทำงานมาอย่างยาวนานทั้งสิ้น ซึ่งย่อมไม่ใช่มีมือใหม่สำหรับการนำเสนอเรื่องราวที่มีความอ่อนไหว เช่นนี้เป็นแน่ และแต่ละรายการที่ผู้วิจัยได้ทำศึกษานั้นก็เป็นรายการที่มีระยะเวลาดำเนินการมาไม่น้อยกว่า 2 ปีทั้งนั้น

แม้ว่าการถอดรหัสของผู้รับสารจะเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย แต่โดยส่วนใหญ่มักจะมองเห็นในสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการเป็นหลัก (preferred reading) ซึ่งผู้รับสารกลุ่มนักเรียนจะตีความสารในลักษณะนี้ จะมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ถอดรหัสภายใต้เงื่อนไขกรอบแนวคิดของตนเอง ซึ่งทำให้ผู้รับสารจำนวนหนึ่งตีความสารแบบมีเงื่อนไข (negotiated reading) ดังเช่นผู้รับสารกลุ่มพระสงฆ์และครู และจำนวนหนึ่งที่ตีความสารอย่างตรงกันข้ามกับที่ผู้ส่งสารต้องการเลยทีเดียว (opposition reading) ซึ่งผลการวิจัยก็ได้แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมขังนักโทษเป็นกลุ่มที่ตีความสารในลักษณะนี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรภูมิหลังของผู้รับสารด้วยที่จะทำให้ผู้รับสารแต่ละประเภทเห็นสิ่งที่เด่นชัดออกมาในเนื้อหาบางอย่างแตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปในเรื่องการถอดรหัสของผู้รับสาร อย่างไรก็ตามการที่ผู้รับสารส่วนใหญ่ถอดรหัสอย่างเป็นไปตามที่ผู้ส่งสารต้องการนั้น ก็แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จรวมทั้งประสิทธิภาพในกระบวนการเข้ารหัสของผู้ส่งสารและการกำหนดจุดยืนให้กับผู้รับสาร ดังเช่นทัศนคติของ Hall ที่มีต่อผู้ส่งสารในเรื่องการสร้างเงื่อนไขของการรับรู้ตนเอง ซึ่งการที่ผู้รับสารต้องถูกตั้งมุมมองตามมุกกล้องอย่างไม่มีทางเลือกเลยนั้น ทำให้ผู้ส่งสารที่นำเสนอ “ผู้ร้ายกลับใจ” ประสบความสำเร็จในการเรียกผู้ชมซึ่งอาจจะยืนอยู่ในจุดยืนที่ต่างกันในตอนแรกให้มายืนอยู่ในตำแหน่งที่ผู้ส่งสารต้องการเมื่อได้ดูเนื้อหาแล้วได้ โดยใช้กลไกกำหนดเงื่อนไขการรับรู้เช่น การใช้บทสนทนาที่พิธีกรของรายการพูดกับผู้ชม ซึ่งผลการวิจัยจะแสดงให้เห็นว่าผู้ส่งสารรายการต่าง ๆ นั้น ได้ใช้บทสนทนาในการเปิดประเด็น และปิดประเด็นการนำเสนอ เพื่อเรียกร้องให้ผู้ชมเห็นถึงประโยชน์ของการนำเสนอ และในตอนปิดประเด็นนั้นผู้ส่งสารก็จะทำการสรุปว่าผู้ร้ายกลับใจเป็นผู้ที่สังคมควรจะให้อีก และผลจากการใช้กลไกกำหนดเงื่อนไขการรับรู้โดยใช้บทสนทนานี้ก็คือ ผู้รับสารส่วนใหญ่ถอดรหัสใจความหลัก ๆ ดังกล่าวได้ตรงตามที่ผู้ส่งสารกำหนดไว้นั้นเอง หรือการใช้ format ของรายการเป็นตัวกำหนด เช่นถ้าเป็นช่วงกระทำความผิดก็ใช้รูปแบบละคร (ซึ่งถูกใส่รหัสแล้วว่า มีความจริงจังน้อยกว่ารูปแบบข่าว, สารคดี) ส่วนช่วงเวลาสำนึกผิดนั้น ต้องเป็นรูปแบบของการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างจริงจัง เป็นต้น จากการวิจัยพบว่ารายการต่าง ๆ ได้นำเสนออย่างสอดคล้องกับแนวคิดของ Hall โดยการใช้รูปแบบดังกล่าว เช่น รายการเปิดอก ซึ่งนำเสนอเรื่องความประพฤติเบี่ยงเบนในรูปแบบของละคร และสัมภาษณ์ในส่วนของการสำนึกผิด

(ข) การถอดรหัสของผู้รับสาร

จากทัศนะของ Hall ที่มีต่อผู้รับสารในเรื่องการเปรียบเทียบรหัสของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งเห็นว่ารหัสของผู้ส่งสารและผู้รับสารอาจจะไม่ใช่ชุดเดียวกันก็ได้ จึงทำให้การถอดรหัสของผู้รับสารเป็นไปอย่างไม่สอดคล้อง จนกระทั่งขัดแย้งกับผู้ส่งสาร ขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ประสบการณ์ ระดับการศึกษา อาชีพ เพศ ชนชั้น ฯลฯ ด้วยความแตกต่างจากแง่มุมต่างๆ เหล่านี้ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้การตีความหมายของผู้รับสารมักจะผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสไว้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) และ Hall ยังเห็นว่าผู้รับสารไม่ใช่กลุ่มคนที่มีลักษณะเดียวกันหมด ดังนั้นการตีความสารจึงขึ้นอยู่กับรูปแบบและความหมายของสาร (form and meaning) ซึ่งในประเด็นเรื่อง “ความประพุดิเปียงเบน” นั้น ผู้รับสารก็จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มตามลักษณะการตอบสนองต่อประเด็นดังกล่าว เช่น กลุ่มที่ป้องกันการกระทำผิด (ครู), กลุ่มที่คอยลงโทษ (ผู้คุม นักโทษ), กลุ่มที่คอยให้อภัย (พระสงฆ์) และการตีความสารในประเด็นดังกล่าวจะเป็นไปตามลักษณะต่างๆ ของผู้รับสารที่จัดกลุ่มกันนี้เอง

จากผลการวิจัยเรื่องการถอดรหัสของผู้รับสารกลุ่มต่างๆ นั้น ผู้วิจัยได้พบการตีความสารที่แตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นฐานอาชีพ เช่นกลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มครูจะมีท่าทีต่อภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจในทางบวก ซึ่งตรงข้ามกับท่าทีของกลุ่มผู้รับสารที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้คุม ชนนักโทษที่เป็นไปในทางลบ และลักษณะการตีความของผู้รับสารกลุ่มต่างๆ นั้นเกิดขึ้นอย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งกลุ่ม กล่าวคือผู้รับสารในกลุ่มพระสงฆ์ก็จะมีปฏิกิริยาต่อสารเรื่องนี้อย่างเหมือนกัน ผลการศึกษาดังกล่าวได้สนับสนุนแนวความคิดของ Hall ได้เป็นอย่างดีว่า การตีความของผู้รับสารนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ตามแนวคิดของกลุ่ม Selective Perception หากแต่การตีความอันเปียงเบนไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสารนั้นมีลักษณะเป็นแบบเดียวกันอย่างเป็นระบบ ซึ่ง Hall เห็นว่ากระบวนการนี้เป็นเรื่องที่ถูกสร้างขึ้นจากระบบการสื่อสารในสังคมนั้น ดังนั้นความหมายที่ถูกตีความอย่างผิดไป จึงมิใช่ความหมายที่ไร้ทิศทาง หรือเกิดขึ้นอย่างไปคนละทิศละทาง หากแต่เป็นการตีความหมายที่เปียงเบนที่เรียกว่าเป็นกลุ่มของความหมายอันหลากหลายชุดหนึ่ง (polysemic) (กาญจนา แก้วเทพ, 2539)

ในเรื่องการตีความสารเรื่องภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจของผู้รับสารนั้นผู้วิจัยได้พบว่าผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มนั้นต่างก็มีความสัมพันธ์กับสารในขั้นตอนของการบริโภค (Use/ Consumption) ในแบบต่างๆ ดังที่ Hall ได้กล่าวถึงจุดยืน 3 แบบของผู้รับสารในการอ่านความหมายของสาร คือ จุดยืนแบบที่ผู้ส่งสารต้องการ (Dominant-hegemonic position) ซึ่งผู้วิจัยพบว่าผู้รับสารกลุ่มนักเรียนจะมีจุดยืนในการอ่านสารแบบยี่นที่เดียวกับผู้ส่งสาร (preferred reading) เนื่องจากประสบการณ์ของนักเรียนยังมีน้อยจึงถูกโน้มน้าวได้ง่าย, ใน

ขณะที่กลุ่มครู และพระสงฆ์จะมีจุดยืนในการอ่านสารแบบต่อรองความหมายเสียใหม่ (Negotiated position), และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้คุมขังนักโทษนั้น จะมีจุดยืนในการอ่านสารแบบตีความคัดค้านต่อที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา (opposition position) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ได้ข้อสรุปอันสอดคล้องกับแนวคิดของ Hall ว่าผู้รับสารโดยส่วนใหญ่จะมีสัดส่วนของการอ่านสารในแบบ preferred meaning มากกว่าอีกสองแบบนี้เอง โดยที่ความหมายหลักๆที่ผู้รับสารตีความได้ยังคงเป็นไปตามที่ผู้ส่งสารต้องการ ส่วนที่แตกต่างกันไปในั้นก็คือความหมายโดยนัยหรือรายละเอียดปลีกย่อยนั่นเอง

(ค) สารเรื่องภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชน

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่าเนื้อหาที่ถูกใส่รหัสไว้ผ่านการเลือกสรรและตัดต่อไว้ตามที่ผู้ส่งสารต้องการให้ผู้รับสารรับรู้ในมุมที่ปรากฏในการนำเสนอ ดังเช่นประเด็นที่มีความรุนแรงมากเกินไปจะถูกตัดออก หรือขจัดเกลามาให้เบาบางลงตามเงื่อนไขของระบบที่คอยควบคุมสื่อมวลชนอยู่และจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสาร เช่นกรณีการนำเสนอเรื่องราวของสุริยัน ศักดิ์ไชสงในรายการเปิดอก ซึ่งผู้ส่งสารใช้เทคนิคการถ่ายทำอันได้แก่ การถ่ายภาพไม่ให้เห็นชัดเจน เพื่อลดความรุนแรงของเรื่องราวลงเป็นต้น ทั้งนี้ผู้ถูกนำเสนอจะมีส่วนร่วมในการคัดเลือกประเด็นที่ต้องการนำเสนอ หรือไม่ต้องการนำเสนอด้วย โดยผลการวิจัยที่ได้นั้นพบว่าผู้ส่งสารได้ทำการเลือกสรรเนื้อหาโดยมีผู้ถูกนำเสนอเป็นผู้ตรวจสอบการนำเสนอ “ความเป็นจริง” ที่ถูกเลือกขึ้นมาอีกทีด้วยการให้ดูเทปรายการก่อนออกอากาศ และผู้ส่งสารก็ให้สิทธิผู้ถูกนำเสนอในการตัดเนื้อหาที่ไม่เป็นที่ต้องการออกได้ ดังนั้นเนื้อหาที่ปรากฏในการนำเสนอไม่ได้หมายถึงความจริงทั้งหมดของบุคคลที่ถูกนำเสนอ หากแต่หมายถึงเป็นเพียงความจริงด้านหนึ่งของผู้ส่งสารและผู้ถูกนำเสนอที่ต้องการเปิดเผยต่อสาธารณะเท่านั้น

และเมื่อเปรียบเทียบถึงอัตราการใช้บิดเบี้ยว (distort) ของสารระหว่างสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์แล้ว จะเห็นถึงประสิทธิภาพในการเข้ารหัสสารของสื่อโทรทัศน์ได้อย่างชัดเจน จากผลการวิจัยว่า แม้ว่าสื่อโทรทัศน์จะมีขั้นตอนที่สลับซับซ้อนและผ่านผู้เข้ารหัสหลายคนกว่าการผลิตงานของสื่อสิ่งพิมพ์ แต่การเข้ารหัสกลับเป็นไปอย่างไม่ผิดเพี้ยนจากจุดมุ่งหมายที่ผู้ส่งสารวางเอาไว้เลย ในขณะที่เดียวกันเนื่องจากระบบการทำงานที่ซับซ้อนของโทรทัศน์นี้เองทำให้เนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ศึกษาได้รับการปรุงแต่งอย่างหนักหน่วงที่สุดเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการนำเสนอกรณีศึกษาทั้งสองซึ่งเนื้อหานั้นได้ผ่านการกระบวนกรใส่รหัสจากผู้เข้ารหัสมากกว่า 3 คน (ตัวกรณีศึกษา, ผู้เขียนบท, พิธีกร, ผู้ตัดต่อ ฯลฯ)

จากข้อสรุปของ Hall ที่ได้จากแนวคิดเรื่องการตีความแบบหลากหลายแต่อยู่ในกรอบนั้น ทำให้เนื้อหาสารในสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ต่างๆทางด้านอุดมการณ์ตามความ

ต้องการของผู้ที่มีอำนาจในสื่อได้ เช่นช่วยกลบเกลื่อนความขัดแย้งที่มีอยู่ในสังคม ช่วยรักษาทุกสิ่งให้เป็นอย่างเดิม (status quo) ช่วยทำให้คนอดทนอยู่กับปัญหาได้ เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) จากผลการวิจัยในบทที่ผ่านมาทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุปตามแนวคิดของ Hall ว่าเนื้อหานั้นได้ทำหน้าที่ทางด้านอุดมการณ์ของผู้ที่มีอำนาจในสื่อเช่นกัน หน้าที่นั้นคือช่วยเยียวยาสภาพอันเสื่อมโทรมของสังคมให้ดีขึ้นโดยที่เชื้อโรคร้ายยังลอยนวลอยู่ในสังคมได้นั่นเอง

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากกระบวนการเข้ารหัสอันทรงประสิทธิภาพของสื่อมวลชนนั้น ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงกระบวนการหล่อหลอมทางความคิดให้แก่บุคคลในสังคมซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของสถาบันสื่อมวลชนนั้นว่า ผลของการเข้ารหัสที่ประสบความสำเร็จนั้นจะกระทบไปถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อต่อการปฏิบัติตัวเป็นคนดีของคนในสังคมได้อย่างไม่ยากเย็นนัก เนื่องจากสิ่งที่สื่อมวลชนนำเสนอเป็นการให้คุณค่ากับผู้ร้ายกลับใจ หรือผู้ที่เคยมีความประพฤติเบี่ยงเบนแล้วกลับตัวได้เป็นอย่างมาก จนอาจทำให้สังคมเกิดความสับสนว่าควรจะมีติดแบบอย่างใดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ว่าควรจะหันมาเริ่มจากเป็นคนเลวแล้วจึงมาเป็นคนดี และเริ่มจากเป็นคนเลวก่อนดีรีเปล่า เพราะถึงอย่างไรสังคมก็ยังคงให้อภัย และให้โอกาสอยู่เสมอรวมทั้งยกย่องผู้ที่สามารถกลับใจได้อีกด้วย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามที่ว่าวิธีการเช่นนี้ของสื่อมวลชนจะเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างคนเลวให้กับสังคมด้วยหรือไม่ และโดยพื้นฐานของสังคมไทยแล้วผู้ที่ทำความผิดมาตลอดแต่พลาดไปทำผิดเพียงครั้งเดียวกลับถูกกล่าวโทษอย่างมากมาย ดังเช่นคำกล่าวของหนู เชิญยิ้มที่ได้ให้ข้อคิดไว้กับผู้รับสารในรายการละครแห่งชีวิตจากการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดไปกับเรื่องยาเสพติดและการพนันว่า “..ถ้าเราไม่ดีแล้วเรากลับมาดีมีแต่คนอภัยให้เรา แต่ถ้าเราดีแล้วไปเลวนี้นายกมากที่คนเขาจะอภัยให้...” ซึ่งเป็นการให้ข้อคิดที่แสดงถึงลักษณะของคนในสังคมไทยได้อย่างน่าตกใจ ถ้าเป็นเช่นนี้แล้วใครจะอยากเป็นคนดีเพราะเมื่อพลาดแล้วก็ยากที่สังคมจะให้อภัย เป็นการลงโทษคนดีที่ทำให้คนในสังคมปรับเปลี่ยนค่านิยมไปได้หรือไม่

และจากผลการวิจัยเรื่องภาพลักษณ์ของวีรบุรุษแบบผู้ร้ายกลับใจที่ปรากฏในสื่อมวลชน เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในกระบวนการเข้ารหัสของผู้ส่งสารที่สามารถทำให้ผู้รับสารถอดรหัสสารเป็นไปตามต้องการ อย่างไรก็ตามก็ตีผู้รับสารจำนวนหนึ่งอาจเกิดการถอดรหัสบิดเบี้ยวไปจากที่ผู้ส่งสารต้องการ ดังจะเห็นได้จากท่าทีของผู้รับสารจำนวนหนึ่งที่แตกต่างจากกลุ่มคนส่วนใหญ่ซึ่งมองเห็นด้านลบของการนำเสนอชัดเจนกว่านั้น และจากข่าวการก่ออาชญากรรมหลาย ๆ ครั้งที่มีสาเหตุมาจากการเลียนแบบวิธีการและคุณสมบัติเรื่องความเบี่ยงเบนในสื่อมวลชน ดังนั้นปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้น่าจะทำให้ผู้ส่งสารนำมาวิเคราะห์และทบทวนการนำ

เสนอประเด็นที่มีลักษณะเช่นนี้ในครั้งต่อ ๆ ไปด้วย รวมทั้งหลีกเลี่ยงหรือใช้ความระมัดระวังในการที่จะหยิบเอาประเด็นที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสังคมมานำเสนอด้วย

นอกจากนี้การสร้างภาพลักษณ์วีรบุรุษขึ้นมาในสังคมที่กำลังเสื่อมลงดังเช่นทุกวันนี้เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างมาก เนื่องจากผลที่ได้จากความหวังดีต่อสังคมนั้นอาจจะมีแง่มุมที่ไม่พึงปรารถนาด้วยก็ได้ จากการสร้างแบบอย่างขึ้นมาเพื่อนำทางให้สังคมนั้นแบบอย่างของผู้ร้ายกลับใจอาจจะกระทบถึงค่านิยมของคนในสังคมได้ ดังนั้นผู้ส่งสารน่าจะหันมาให้ความสำคัญกับแบบอย่างอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคมด้วย คือ แบบอย่างของคนดีตั้งแต่ต้นจนปลายซึ่งน่าจะเป็นแบบอย่างที่ดีควรจะถูกนำมาเปิดเผยและยอมรับให้เด่นชัดกว่านี้ และควรหันมาให้ความสำคัญกับคนดีที่ผิดพลาดไปมากกว่า คนเลวที่กลับตัว โดยยึดเอาสัดส่วนของความดีในแต่บุคคลเป็นหลัก ซึ่งคนดีที่ผิดพลาดไปเพียงเล็กน้อยนั้น ก็น่าจะมีคุณค่ามากกว่าคนเลวที่เพิ่งหันมาทำความดี และสื่อมวลชนควรจะให้คำกับบุคคลแรกก่อนบุคคลหลังด้วย

ข้อจำกัดของการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถทำการศึกษาในกลุ่มของตำรวจซึ่งเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าจะมีมุมมองทางด้านลบต่อประเด็นของผู้ร้ายกลับใจ และกลุ่มเยาวชนในสถานพินิจเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้มีความประพฤติเบี่ยงเบนด้วยเหตุผลเรื่องกำหนดเวลาและความไม่สะดวกในการเก็บข้อมูลในกลุ่มดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่กระทำผิดซึ่งค่อนข้างจะเป็นไปได้ยากในการทำสนทนากลุ่มในประเด็นที่มีความล่อแหลมเช่นนี้ด้วย โดยที่ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาผู้รับสารทั้งสองกลุ่มนี้ด้วยจะนำมาตรวจสอบกับแนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัสได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการทำการศึกษาในกลุ่มผู้รับสารดังกล่าวต่อไป อีกประการหนึ่งคือควรจะมีการศึกษาเนื้อหาของสื่อมวลชนควบคู่ไปกับผู้ส่งสารและผู้รับสารในหัวข้ออื่น ๆ โดยใช้แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัสในครั้งต่อไปด้วย